

МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОГО СОЮЗУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ – ОРГАНІЗАЦІЇ ДОГОВОРУ ПРО КОЛЕКТИВНУ БЕЗПЕКУ

Проаналізовано процес становлення й розвитку миротворчої діяльності Організації Договору про колективну безпеку – воєнно-політичного союзу окремих країн СНД протягом 1992–2009 рр. Розкривається вплив зовнішньополітичної діяльності Російської Федерації щодо ефективності миротворчого процесу на теренах Співдружності Незалежних Держав.

Ключові слова: миротворчість, Організація Договору про колективну безпеку, регіональна безпека, Співдружність Незалежних Держав, Російська Федерація.

Проанализирован процесс становления и развития миротворческой деятельности Организации Договора о коллективной безопасности – военно-политического союза отдельных стран СНГ на протяжении 1992–2009 гг. Раскрывается влияние внешнеполитической деятельности Российской Федерации касательно эффективности миротворческого процесса на просторах Содружества Независимых Государств.

Ключевые слова: миротворчество, Организация Договора о коллективной безопасности, региональная безопасность, Содружество Независимых Государств, Российская Федерация.

Becoming and development of peacekeeping activity of Collective Security Treaty Organization – military-political union of certain countries of the Commonwealth of Independent States during 1992–2009 is analysed. Influence of foreign-policy activity of Russian Federation in relation to efficiency of peacemaking process on of the newly independent States opens up.

Key words: peacekeeping, Collective Security Treaty Organization, regional security, Commonwealth of Independent States, Russian Federation.

Постановка та актуальність проблеми. Починаючи з другої половини минулого століття, на передній план міждержавних відносин поряд із силовим підходом до вирішення зовнішньополітичних проблем висуваються принципи запобігання й стримування у врегулюванні міждержавних

Лозинський Петро Ігорович, викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© П.І. Лозинський, 2009

суперечок. Тобто в процесі зміцнення світової воєнно-політичної стабільності дієвим чинником стає миротворчість – діяльність ООН, регіональних міжнародних організацій з підтримання або відновлення міжнародного миру, а також їх зусилля, які спрямовані на те, щоб схилити угруповання, що ворогують всередині країни, до припинення озброєного протиборства.

Загальновідомо, що сьогодні Україна бере активну участь у справі підтримання міжнародної безпеки за допомогою миротворчих операцій під егідою ООН та інших міжнародних організацій. Завдяки миротворчій діяльності наша держава підвищує свій міжнародний авторитет в якості повноправного суб'єкта міжнародних відносин.

Маючи певну міжнародну репутацію як незаангажована держава, що посідає принципову позицію у Співдружності Незалежних Держав, Україна може перебрати на себе більшість миротворчих функцій в рамках СНД – передусім у басейні Чорного моря. Миротворча діяльність України може стати важливим фактором розширення співпраці з іншими країнами і структурами регіональної безпеки, що сприятиме зміцненню взаєморозуміння та довіри між державами Європейського континенту.

Це, безсумнівно, вимагає всебічного вивчення та впровадження досвіду миротворчої діяльності держав і союзів, на підставі якого можливе розроблення, апробація та імплементація певної нормативно-правової бази щодо участі українських військових контингентів у зміцненні миру, зокрема на пострадянському просторі.

Предметом роботи окреслено історію становлення й розвитку миротворчої діяльності воєнно-політичного союзу країн – членів Співдружності Незалежних Держав – Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ). Метою дослідження є відтворення на підставі узагальнювального джерелознавчого аналізу політологічних, військово-теоретичних та історичних праць, документів і матеріалів у пресі змісту, становлення, тенденцій розвитку та поступової трансформації миротворчої діяльності ОДКБ.

Аналіз попередніх досліджень. Незважаючи на те, що останнім часом проблемі миротворчості приділяється певна увага, вітчизняні дослідження щодо миротворчої діяльності на теренах СНД знаходяться на початковому етапі, мають фрагментарний, незавершений і часто дискусійний характер. Системних історичних наукових напрацювань практично немає, а наявні мають суто політологічний характер і розглядають процес миротворчості в рамках ОДКБ лише на етапі становлення воєнно-політичного союзу країн – членів СНД та з позиції ефективності цього процесу [1; 2].

Виклад основного матеріалу. Питання миротворчості для Співдружності Незалежних Держав було завжди надзвичайно актуальним. СНД практично з моменту свого утворення була змушена перейматися попередженням і врегулюванням конфліктів на території держав-учасниць і поблизу їх кордонів, забезпечуючи тим самим воєнно-політичну стабільність всередині організації. Тому миротворча діяльність СНД була відповіддю на виклики часу, на загрози безпеці Співдружності і національній безпеці кожної із держав, які входили до неї.

Загрози ці загальновідомі. Насамперед це “гарячі точки”, які Співдружність успадкувала внаслідок розпаду Радянського Союзу, і складні процеси становлення національної державності в колишніх союзних республіках, під час яких були прояви агресивного екстремізму, національної та релігійної нетерпимості. Це – Республіка Таджикистан, Абхазія та Південна Осетія в Грузії, Придністров’я у Республіці Молдова, Нагірний Карабах в Азербайджанській Республіці, російський Північний Кавказ.

Всебічне вивчення становлення процесу миротворчості у рамках воєнно-політичного союзу СНД, на наш погляд, неможливе без детального аналізу заходів військово-політичного керівництва Співдружності відразу ж після утворення цієї міждержавної організації.

Необхідність створення миротворчих сил за участю збройних сил більшості країн СНД щодо розв’язання збройних конфліктів і зупинення кровопролиття в “гарячих точках” на території Співдружності обговорювалася на

вищому рівні декілька разів протягом 1992–1993 років. Наприклад, 20 березня 1992 р. у Києві під час наради вищих керівників держав-учасниць СНД була підписана “Угода про Групи військових спостерігачів та Колективних сил з підтримки миру в Співдружності Незалежних Держав” (скорочено – Група з підтримки миру). Україна підписала цю Угоду із зауваженням: “У кожному конкретному випадку рішення про участь України приймає Верховна Рада України” [3, 10–11].

15 травня 1992 р. у Ташкенті глави країн – членів СНД підписали три протоколи: про статус Груп військових спостерігачів та Колективні сили з підтримки миру в Співдружності; про тимчасовий порядок формування та використання Груп військових спостерігачів і Колективних сил у зонах конфліктів між державами СНД, а також протокол про комплектування, структуру, матеріально-технічне та фінансове забезпечення цих груп і сил [4, 13].

16 липня 1992 р. у Ташкенті відбулася нарада міністрів закордонних справ і міністрів оборони країн-учасниць Співдружності, під час якої було ухвалено Протокол про тимчасовий порядок формування та використання Груп військових спостерігачів і Колективних сил з підтримки миру в зонах конфліктів між країнами і в країнах – членах СНД. Протокол був заснований на Київській угоді від 20 березня 1992 р. і Ташкентських протоколах до неї від 15 травня цього ж року. Він розвивав і конкретизував їх положення. Зокрема, Протокол передбачав зобов’язання кожної держави-учасниці з урахуванням її можливостей заздалегідь сформувати, підготувати й утримувати у стані постійної бойової готовності для використання в операціях з підтримання миру військові контингенти, військових спостерігачів, міліцейський (поліцейський) персонал та інформувати про це Раду глав держав. Безпосереднє керівництво кожною конкретною операцією Групи з підтримання миру покладалося на командувача, якого призначала Рада глав держав, і Об’єднаний штаб. Командувач і Об’єднаний штаб мали здійснювати планування майбутніх миротворчих операцій, розгортання й управління Групою з

підтримання миру. На заступника Головнокомандувача Об'єднаних збройних сил СНД, які існували тоді, покладалася координаційна діяльність з формування, підготовки, навчання та матеріально-технічного забезпечення миротворчих сил. Визначалася також чітка командна структура і порядок за дії миротворчих сил в операціях з підтримання миру. Протокол також передбачав основні завдання, які могли бути покладені на миротворчі сили СНД, і визначені відповідно до практики ООН межі застосування зброї у процесі здійснення операцій [5, 32].

24 вересня 1993 р. воєнно-політичним керівництвом Договору про колективну безпеку була підписана Угода про Колективні сили з підтримання миру, яку доповнювали документи щодо статусу об'єданого командування та схеми фінансування цих сил [4, 13]. Згідно з підписаними документами, до 1 жовтня 1993 р. планувалося сформувати Колективні миротворчі сили кількістю близько 25 тисяч військовослужбовців. Національні контингенти цих сил повинні були фінансуватися державами, які їх надавали, відповідно до національного чинного законодавства.

Планувалося, що командування Колективних миротворчих сил і частин забезпечення коаліційного угруповання будуть фінансуватися зі спільного бюджету, який повинен формуватися на основі погоджених квот (Росія – 50%, Узбекистан і Казахстан – по 15%, Таджикистан і Киргизстан – 10%). Слід підкреслити, що виникнення зазначеної Угоди стало можливим лише під впливом жорсткого тиску Росії на своїх партнерів – країни Центральної Азії: або колективні дії, або ж Росія не буде надалі захищати Таджикистан і стримувати “афганську загрозу” [1, 131].

Конкретним питанням формування й активізації діяльності Колективних сил з підтримки миру в СНД була присвячена прийнята 19 січня 1996 р. на нараді вищого керівництва країн СНД “Концепція запобігання та врегулювання конфліктів на території СНД”, а також “Положення про Колективні сили з підтримання миру в СНД”.

У Концепції були закріплені загальні підходи країн Співдружності до питань підтримання миру, врегулювання

конфліктів і спільних дій із розв'язання можливих суперечок та розбіжностей. Одне з головних її положень полягає в констатації того, що “підтримання миру і стабільності є незаперечною умовою існування Співдружності, яка забезпечує економічний, соціально-політичний розвиток не тільки кожної із країн – учасниць, але й Співдружності в цілому” [6, 23].

Як основні напрямки такої діяльності СНД Концепція визначає попередження конфліктів, їх урегулювання, постконфліктну розбудову світу. Кожен із цих напрямків передбачає можливість використання військових контингентів як інструменту миротворчості. Таким чином, в інтересах попередження конфліктів передбачалося превентивне розгортання військового персоналу держав-учасниць СНД у районі можливого протистояння для попередження ескалації напруги, переростання суперечок, розбіжностей та криз у збройний конфлікт. Врегулювання збройних конфліктів передбачало здійснення операцій із підтримання миру у тому випадку, якщо різні превентивні зусилля, як військові, так і дипломатичні, не дали результату. В галузі постконфліктної розбудови світу Концепція передбачала можливість використання військових контингентів у справі повернення біженців, надання гуманітарної допомоги, розмінування території та відновлення інфраструктури держав, сприяння реінтеграції колишніх учасників збройних формувань до цивільного життя та інше [6, 33].

Слід нагадати, що створення механізму миротворчості в рамках Співдружності Незалежних Держав відбувалося в умовах, коли оновлена Росія претендувала на статус великої держави і відповідно до своїх прагнень знову хотіла отримати право голосу на участь в обговоренні різних міжнародних проблем, намагалася мати істотний вплив у підструктурах міжнародної безпеки, але передусім – у зоні держав, які були її безпосередніми сусідами. Ця стратегія відповідним чином відображалася у певних офіційних заявах із питань зовнішньої політики і політики безпеки. Наприклад, у Посланні Федеральним Зборам у 1994 р. Президент Російської Федерації Б. Єльцин висловився

наступним чином: “В силу свого потенціалу, геополітичного становища і впливу Росія несе особливу відповідальність за стабільність у сучасному багатополярному світі, який сьогодні дуже складний та непередбачуваний” [7, 1].

Варто відзначити, що, незважаючи на певну слабкість на початковому етапі свого розвитку, Російська Федерація залишалася потужною ядерною державою, володіла суттєвим потенціалом звичайного озброєння, а її армія була однією з найбільших у світі за чисельністю особового складу. Однак Росія втратила істотні стратегічні та матеріальні переваги, зокрема численні військові бази, порти на Чорному морі і на Балтиці, космодром Байконур, який був ключовим для радянських військово-космічних сил, а також певні стратегічно важливі виробництва. Все це підштовхувало Росію до здійснення більш активної політики щодо “близького зарубіжжя”, яке було офіційно визначено основним зовнішньополітичним пріоритетом [8, 3].

У процесі створення СНД і поступового збільшення кількості її членів, яка у 1994 р. сягнула 12 держав, її основні члени, насамперед Російська Федерація, прагнули до створення інтегрованих структур у сфері економіки, політики та безпеки. Однак досить швидко стало зрозуміло, що країни – члени не бажали віддавати СНД будь-яку суттєву частину своїх суверенних прав. Це примушувало Росію йти на укладання серії двосторонніх угод та договорів, які були покликані гарантувати її інтереси, а також розв’язувати певні проблеми її контрагентів. Але незважаючи на всі зусилля російської дипломатії взаємини Росії з колишніми радянськими республіками залишалися складними, і створення спільних структур безпеки відбувалося дуже повільно.

Здійснення активної політики у миротворчій сфері російське воєнно-політичне керівництво аргументувало необхідністю заповнити “політико-силовий вакуум”, що виник на території колишнього Радянського Союзу після його дезінтеграції. Таким чином, у 1994 р. тодішній міністр закордонних справ Російської Федерації А. Козирев заявив: “Уявімо собі, що ми відмовимося від виконання цієї нашої історичної місії (миротворчої). Хто тоді прийде в цей регіон?..

Закличемо варягів усе це зробити замість нас... Не треба жодної неоімперської ролі, треба робите те, що цілком необхідне сьогодні: здійснювати миротворчі операції” [9, 46]. Саме тому Росія намагалася перебрати на себе функції гаранта безпеки, утвердити особливу відповідальність у сфері підтримки миру в рамках Співдружності Незалежних Держав, а це передбачало її лідерство у процесі вирішення конфліктних ситуацій, організацію під егідою Росії операцій на підтримку миру та безпеки кордонів у СНД.

Такі дії Російської Федерації викликали побоювання керівників деяких держав – членів Співдружності, на території яких існували нерегульовані конфлікти, що Росія, беручи участь у миротворчих операціях на територіях колишнього СРСР, переслідує свої національні інтереси. Дійсно, під час миротворчих операцій у “близькому зарубіжжі” Росія далеко не завжди мала на це мандат ООН або Ради з безпеки і співробітництва в Європі (РБСЄ), а з часом – Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Попри те, як це було у випадку вірмено-азербайджанського конфлікту за Нагірний Карабах, вона не тільки виступила як арбітр, але й створила з часом свої військові бази у Вірменії. Такі ж бази були створені у Грузії після її приєднання до СНД. У Придністров’ї дії сепаратистів знайшли підтримку з боку 14-ої російської армії, внаслідок чого криза переросла у гострий конфлікт.

Американський політолог Р. Кейнет у зв’язку із конфліктами у “близькому зарубіжжі” відзначає, що Росія часто використовувала ці кризові ситуації для посилення свого впливу. На його думку, на відміну від інших держав “Росія потенційно здатна як до розпалювання та провокування конфліктів, так і до їх врегулювання”. Діючи в односторонньому порядку, вона може бути скоріше “палієм”, ніж “пожежником”, цим порушуючи суверенітет нових незалежних держав [10, 7]. Але неможливо не погодитись і з думкою професора Гарвардського університету Р. Блеквіла, який підкреслював, що жоден уряд у Росії не може собі дозволити залишатися осторонь конфліктів, які з довгострокового огляду здатні підірвати його власну стабільність [11, 398].

Свою позицію щодо миротворчої діяльності у рамках СНД воєнно-політичне керівництво Російської Федерації роз'яснило у “Спільній заяві Міністерства закордонних справ та Міністерства оборони РФ” від 29 березня 1994 р. наступним чином: “Ми вважаємо за необхідне звернути увагу на низку принципових політичних та міжнародно-правових моментів участі Росії у миротворчій діяльності в СНД. Дії Росії спрямовані лише на припинення збройних зіткнень у багатьох нових незалежних державах, стабілізацію там ситуації, створення умов щодо довготермінового та міцного врегулювання. Ми пишаємося тим, що завдяки присутності у “гарячих точках” російських миротворчих сил попереджені численні жертви серед мирного населення. В усіх без винятку випадках наші дії здійснюються відповідно до звернень і за погодженням певних держав і сторін, які конфліктують. Миротворчі контингенти спрямовуються на підставі двосторонніх та багатосторонніх угод, які відповідають нормам міжнародного права” [12, 22].

Варто підкреслити, що на початку 90-х років минулого століття західні політичні кола не влаштувало ставлення Росії до миротворчості в рамках СНД, оскільки західні експерти відзначали умовність застосування терміна “операції на підтримання миру” щодо військових акцій на пострадянському просторі. На їх думку, дії Росії у галузі миротворчості не вписувались у рамки традиційних підходів ООН ні з приводу їх легітимності, ні з приводу засад формування та функціонування миротворчих сил у рамках Співдружності Незалежних Держав. Але воєнно-політичне керівництво Російської Федерації не тільки не погоджувалося з цими аргументами, а навіть їх ігнорувало. Наприклад, тодішній міністр закордонних справ РФ А. Козирев відзначав з цього приводу: “Мені в РБСЄ під час чергової наради, здається, запропонували розробити критерії визначення легітимності наших миротворчих операцій. Задля чого? Навіщо нам робити те, що й так легітимне на 150%? Наші миротворчі зусилля спираються на правила міжнародної поведінки та права, відповідальність Росії як постійного

члена Ради Безпеки ООН, звернення суверенних держав і сторін у конфліктах. Це надає їм легітимості” [13, 18].

Глава закордонного відомства, по суті, озвучував ставлення вищого воєнно-політичного керівництва Росії до миротворчості у рамках Співдружності. Тож, на початку 1994 р. президент Російської Федерації Б. Єльцин у Посланні Федеральним Зборам наголосив: “Ця сфера (відносини з “близьким зарубіжжям”) особливої відповідальності й особливих обопільних інтересів Росії та її сусідів”. Як засвідчила практика, ніхто, крім Росії, сьогодні не готовий взяти на себе тягар миротворчості на просторі колишнього СРСР. Водночас використання російських миротворчих сил у деяких країнах сприймається з недовірою. “Необхідно переломити її”, – пропонувалося у Посланні. – Росія бере участь у миротворчих операціях на прохання і за згодою своїх сусідів, відповідно до суверенних прав держави, які закріплені Статутом ООН. А тому за кожним разом запитувати у світового суспільства дозволу на ту чи іншу операцію їй не потрібно” [7, 4].

На наш погляд, у Посланні не вистачало переконливості у визначенні позиції Росії щодо миротворчості на просторі СНД. Посилання на “згоду” самих сусідів, горезвісне з колишніх операцій СРСР у Чехословаччині і в Афганістані, не завжди виправдовувало дії Росії під час конфліктів між сусідами (Грузія – Абхазія, Вірменія – Азербайджан – Нагірний Карабах та ін.). Тому час вимагав більш переконливих аргументів, які б не давали підстав підозрювати Росію в імперських амбіціях колишнього СРСР.

Ставлення Росії до миротворчості на території Співдружності чітко простежується в Указі Президента РФ від 14 вересня 1995 р. про стратегічний курс Російської Федерації щодо країн – членів СНД: “Слід діяти так, щоб миротворчість стала результатом колективних зусиль держав СНД... Попри це під час взаємодії з третіми країнами та міжнародними організаціями досягти розуміння, що цей регіон є передусім зоною інтересів Росії” [14, 5].

Певним кроком на шляху миротворчості у Співдружності було обговорення 10 лютого 1995 р. в Алмати проекту

Меморандуму про підтримання миру і стабільності в СНД, який запропонував Президент Казахстану Н. Назарбаєв. Документ передбачав бажання країн СНД заборонити на своїх територіях створення і діяльність організацій, груп або окремих осіб, які спрямовані проти незалежності, територіальної цілісності та недоторканності кордонів або на загострення міжнаціональних відносин. За ініціативою Грузії було запропоновано положення, яке робило акцент на заборону будь-яких проявів сепаратизму [15, 32–33].

Відсутність у більшості країн СНД достатніх фінансових і матеріальних можливостей щодо здійснення миротворчих операцій змусувало Росію практично самостійно брати в них участь та забезпечувати їх. Наприклад, незважаючи на те, що рішення щодо здійснення операцій на підтримку миру в Таджикистані, Абхазії та Грузії ухвалювалися колективно, операції фактично здійснювалися силами Росії. Колективні миротворчі сили в Таджикистані більш як на 90% були укомплектовані російськими військовослужбовцями, а в Абхазії – на 100% [16, 2]. Але такий фінансовий тягар для Росії був украй необхідним, тому що у довгостроковій перспективі забезпечував їй стабільну зону впливу з економічного погляду і з погляду політики безпеки. Отже, “миротворча” діяльність Російської Федерації у Центральній Азії гарантувала доступ Росії до енергоресурсів і стратегічних шляхів їх транзиту за кордон.

Станом на 1998 рік військові контингенти миротворчих сил Росії брали участь в операціях на підтримку миру у Придністровському регіоні Республіки Молдова (два батальйони чисельністю майже 500 військовослужбовців), у Південній Осетії (один батальйон – понад 500 осіб), у Таджикистані (мотострілецька дивізія – майже 7000 військовослужбовців), в Абхазії (три батальйони – понад 1600 осіб). Це були військовослужбовці двох з'єднань та окремих частин сухопутних і повітряно-десантних військ. Всього з 1992 р. учасниками операцій на підтримання миру були понад 70 тисяч російських військовослужбовців [4, 12].

Варто відзначити, що в країнах СНД не існувало єдності у поглядах на застосування Колективних миротворчих сил.

Зокрема йдеться про те, що Україна, а також Казахстан та Узбекистан дотримувалися позиції, що в разі створення миротворчих сил СНД їх застосування можливе лише під егідою ООН чи ОБСЄ. В Україні така позиція була закріплена на законодавчому рівні. Таку відчуженість України від миротворчості в рамках СНД значною мірою можна розцінювати як намагання не ставити під сумнів власний позаблоковий статус і реакцію на відповідний політичний курс Росії, згідно з яким миротворча діяльність розглядалася передусім як засіб реалізації російських стратегічних інтересів.

Після того, як Договір про колективну безпеку було трансформовано в Організацію Договору про колективну безпеку, на порядку денному знову постало питання про колективну миротворчість на просторі СНД. Тому в червні 2004 р. на саміті в Астані лідери Вірменії, Білорусі, Казахстану, Киргизії, Росії та Таджикистану ухвалили “Концепцію формування та функціонування механізму миротворчої діяльності Організації Договору про колективну безпеку”. Свою позицію президенти обґрунтовували тим, що “ймовірність виникнення конфліктів на підставі політичних, економічних, релігійно-етнічних, територіальних та інших протиріч залишається високою”, а їх попередження та врегулювання “без застосування миротворчих технологій уявляється практично неможливим”. Крім того, на думку глав держав, участь у миротворчих процесах “має ключове значення щодо просування військово-політичних подій та інтересів у міжнародних справах як самими державами, так і ОДКБ в цілому” [17, 12].

На наш погляд, слід вважати, що підписання у жовтні 2007 р. у Душанбе пакета документів із нормативного та організаційного оформлення у рамках Організації механізму миротворчої діяльності ОДКБ було проривом російської військової дипломатії, про що переконливо свідчать вищенаведені матеріали.

Під час зустрічі в Душанбе президенти держав-членів ОДКБ ухвалили “Угоду про миротворчу діяльність Організації Договору про колективну безпеку” та рішення Ради

колективної безпеки “Про документи з нормативного й організаційного оформлення в рамках Організації Договору про колективну безпеку механізму миротворчої діяльності”. У форматі останнього були затверджені “Положення про Колективні миротворчі сили Організації Договору про колективну безпеку (КМС ОДКБ)”, “Положення про Оперативну робочу групу з підготовки миротворчих операцій Організації Договору про колективну безпеку” і “Положення про Главу миротворчої місії ОДКБ”. Передбачалося, що ці документи будуть регулювати нормативно-правові підстави створення миротворчих сил Організації та порядок підготовки і здійснення миротворчих операцій ОДКБ [18, 3].

“Угода про миротворчу діяльність Організації Договору про колективну безпеку” регулює питання практичної реалізації участі ОДКБ у миротворчій діяльності на світовому та регіональному рівнях з метою зміцнення її міжнародних позицій, створення на постійній основі миротворчих сил Організації і визначення порядку їх комплектування. Миротворча діяльність ОДКБ передбачає мирні дії, які спрямовані на розв’язання суперечок (відповідно до Статуту ООН), а також колективні дії, які виконуються державами-членами Організації з використанням військового, міліцейського (поліцейського) та цивільного персоналу. Передбачено, що ці дії будуть спрямовані на попередження, стримання та припинення воєнних дій між державами або у межах держави завдяки втручанням третьої сторони і будуть сприяти підтримці миру та безпеки. Для комплектування миротворчих сил держави-члени ОДКБ згідно зі своїм національним законодавством виділяють на постійній основі миротворчі контингенти. Положеннями Угоди передбачається, що миротворчі контингенти держав-членів ОДКБ будуть удосконалювати свою підготовку за єдиними для ОДКБ програмами, оснащуватися єдиними і спільними зразками озброєння та зв’язку, брати участь у регулярних спільних навчаннях [19, 3].

На наш погляд, слід відмітити суттєву деталь: Угода визначає, що миротворчість у рамках Організації буде здійснюватися виключно на добровільній основі. Тобто, в документі

визначено, що навіть у випадку ухвалення Радою колективної безпеки ОДКБ рішення про початок миротворчої операції це абсолютно не значить, що у ній будуть брати участь військовослужбовці всіх семи держав, які входять до ОДКБ. Крім того, будь-який член Організації має право на необмежену участь його військових контингентів в операціях за мандатом ООН або під егідою інших регіональних організацій.

Висновки. Внутрішньополітична ситуація, яка склалася на початку 90-х років минулого століття, поставила Співдружність Незалежних Держав перед необхідністю екстрено створювати нормативно-правову базу миротворчості і практично паралельно розгортати операції з підтримання миру. Необхідна для цього нормативно-правова база миротворчої діяльності СНД була створена у форсованому режимі протягом 1992–1996 рр. завдяки цілеспрямованим та активним спільним зусиллям вищого керівництва, зовнішньополітичних, військових відомств і міждержавних органів держав-членів СНД. Вона запроваджувалася на підставі Статуту ООН, загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, рішень Ради Безпеки ООН, документів ОБСЄ.

Водночас у сфері безпеки Росія претендувала і претендує на визнання за собою виняткової ролі на пострадянському просторі як гаранта миру та стабільності, про що неодноразово заявляли російські політичні діячі. Це передусім стосувалося проблеми розв'язання конфліктів. Саме тому ідея про створення багатонаціональних миротворчих сил СНД, яку ухвалювали у різних документах, на практиці тривалий час залишалася нереалізованою, а всі завдання колективної миротворчості Росія вирішувала самостійно.

Перспективою подальших досліджень є визначення основних напрямків розвитку миротворчої діяльності воєнно-політичного союзу країн-членів СНД, зокрема на європейському континенті, здійснення постійного моніторингу національних інтересів у цій сфері, розробка заходів щодо участі України в розбудові нової системи регіональної безпеки.

1. *Скороход Л.* Миротворча діяльність на теренах СНД / Л. Скороход, Ю. Скороход, Г. Перепелиця // Політична думка. – 1997. – № 4. – С. 123-140.
2. *Леонов В.В.* Миротворча діяльність на теренах СНД у контексті розвитку міжнародної безпеки / В.В. Леонов // Стратегічна панорама. – 1999. – № 3. – С. 31-37.
3. Соглашение о Группях военных наблюдателей и Коллективных силах по поддержанию мира в Содружестве Независимых Государств // Дипломатический вестник. – 1992. – № 7. – С. 9-11.
4. *Барынькин В.М.* Миротворческая деятельность Вооруженных Сил России / В.М. Барынькин // Военная мысль. – 1998. – № 6. – С. 11-18.
5. Встреча министров иностранных дел и министров обороны стран СНГ // Дипломатический вестник. – 1992. – № 15-16. – С. 32-33.
6. *Яковлев В.* Военные аспекты миротворчества стран СНГ / В. Яковлев // Международная жизнь. – 2002. – № 1. – С. 31-38.
7. *Лацис О.* Борис Ельцин: “Ни одной проблемы не решить в условиях конфронтации”. Послание Президента России Федеральному Собранию / О. Лацис // Известия. – 1994. – 25 февраля (№ 37). – С. 1, 4.
8. *Козырев А.* Преображенная Россия в новом мире / А. Козырев // Дипломатический вестник. – 1992. – № 2-3. – С. 2-3.
9. *Козырев А.В.* Выступление на заседании Совета по внешней политике при МИД РФ. 16 июня 1994 г. / А.В. Козырев // Дипломатический вестник. – 1994. – № 13-14. – С. 45-46.
10. *Kanet R.E.* La resolution des conflits: Le role de la Federation de Russie // Rev. d’etudes comparatives Est-Ouest. – P., 1994. – A. 25. – № 1. – P. 5-32.
11. *Blackvil R.D.* La Russie et l’Occident // Politique etrangere. –P., 1994. – A. 59. – № 2. – P. 393-405.
12. Совместное заявление Министерства иностранных дел и Министерства обороны Российской Федерации 29 марта 1994 г. // Дипломатический вестник. – 1994. – № 7-8. – С. 22-23.
13. Материалы заседания Совета по внешней политике России по проблеме “Пути дальнейшей интеграции в СНГ и интересы России” // Международная жизнь. – 1994. – № 9. – С. 14-35.
14. Указ Президента Российской Федерации “Об утверждении Стратегического курса Российской Федерации с государствами-участниками Содружества Независимых Государств” // Дипломатический вестник. – 1995. – № 10. – С. 3-6.
15. Меморандум о поддержании мира и стабильности в Содружестве Независимых Государств // Дипломатический вестник. – 1995. – № 3. – С. 32-33.
16. *Терентьев В.Н.* На ООН надеяться не приходится / В.Н. Терентьев // Независимое военное обозрение. – 1998. – 16-23 января (№ 2). – С. 2.
17. *Пермяков С.* ОДКБ надевает “голубые каски” / С. Пермяков // Военно-промышленный курьер. – 2007. – 28 ноября – 4 декабря (№ 46). – С. 12.
18. *Петров В.* Работа для “голубых касок” / В. Петров // Военно-промышленный курьер. – 2009. – 4-10 февраля (№ 4). – С. 3.
19. Миротворческая деятельность ОДКБ // Военно-промышленный курьер. – 2009. – 14-20 января (№ 1). – С. 3.

Надійшла до редколегії 14.09.2009.